

Jäätmeseaduse muutmise seaduse eelnõu seletuskiri

1. Sissejuhatus

1.1. Sisukokkuvõte

Eelnõu eesmärk on viia kehtiv jäätmeseadus kooskõlla Euroopa Parlamendi ja nõukogu 12. juuli 2023. a määrusega (EL) 2023/1542, mis käsitleb patareisid ja akusid ning patarei- ja akujäätmeid, millega muudetakse direktiivi 2008/98/EÜ ja määrust (EL) 2019/1020 ning tunnistatakse kehtetuks direktiiv 2006/66/EÜ (ELT L 191, 28.7.2023, lk 1–117; edaspidi määrus 2023/1542).

Määruse 2023/1542 eesmärk on tagada ELis akude ja patareide käitlemise ühtsed meetmed, et toetada üleminekut süsinikuneutraalsele energia salvestamisele ning patareide ja akude jätkusuutlikule väärtusahelale. Uued reeglid tugevdavad patareide siseturu toimimist (tooted, ringlusse võetud materjalid, protsessid), edendavad ringmajandust ning vähendavad patareide keskkonna- ja sotsiaalmõju kogu nende olemusringi vältel.

Patareid ja akud on olulised energiaallikad ning ühed peamised kestliku arengu, keskkonnahoidliku liikuvuse, puhta energia ja kliimaneutraalsuse võimaldajad. Eeldatakse, et nõudlus patareide ja akude järele kasvab lähiaastatel kiiresti, eelkõige akusid veojõu tekitamiseks kasutavate elektrisõidukite ja kergtranspordivahendite laiemal kasutuselevõtul. See muudab patareide ja akude turu kogu maailmas üha strateegilisemaks. Patarei- ja akutehnoloogia valdkonnas jätkub märkimisväärne teaduslik ja tehniline areng. Võttes arvesse patareide ja akude strateegilist tähtsust, et tagada õiguskindlus kõigile asjaomastele ettevõtjatele ning vältida diskrimineerimist, kaubandustõkkeid ja moonutusi patareide ja akude turul, on määrusega 2023/1542 kehtestatud normid, mis käsitlevad patareide ja akude kestlikkuse parameetreid, jõudlust, ohutust, kogumist, ringlussevõttu ja taaskasutamist ning lõppkasutajatele ja ettevõtjatele patareide ja akude kohta antavat teavet. Määrusega 2023/1542 on loodud ühtlustatud õigusraamistik liidus turule lastavate patareide ja akude kogu olemusringiga tegelemiseks. Selle eesmärk on vältida erinevate riiklike meetmete tekkimist, et tegeleda patareide strateegilise tähtsuse, nende suurema kasutamise ja patareijäätmete suurenemisega kaasneva keskkonnamõjuga. See on lahutamatu osa ELi rohelisest kokkuleppest – ELi uuest majanduskasvu strateegiast, mille eesmärk on muuta EL tänapäevase, ressursitõhusa ja konkurentsivõimelise majandusega ühiskonnaks, kus:

- 2050. aastaks ei ole kasvuhoonegaaside netoheidet;
- majanduskasv on lahutatud ressursikasutusest;
- ühtegi inimest ega piirkonda ei jäeta kõrvale.

Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv 2006/66/EÜ, mis käsitleb patareisid ja akusid ning patarei- ja akujäätmeid, asendatakse teatud üleminekuaja jooksul määrusega 2023/1542 ning kehtestatakse Euroopa Liidus patareide ja akude tootmise, turustamise ja neist tekkinud jäätmete kogumise ja käitlemise ühtsed nõuded. Määruse 2023/1542 eesmärk on tagada, et edaspidi on patareidel väike CO₂ jalajälg, nende puhul kasutatakse minimaalselt kahjulikke aineid, nende jaoks on vaja vähem kolmandatest riikidest pärit tooraineid ning need kogutakse, taaskasutatakse ja võetakse suurel määral ringlusse Euroopa Liidus. Määrus 2023/1542 edendab patareide ja akude jätkusuutlikkust kogu nende elutsükli vältel, seejuures mõeldakse nendena kõiki tüüpi akusid ja patareisid, kaasa arvatud neid, mis on paigaldatud elektroonikaseadmetesse, kergtranspordivahenditesse ja muudesse sõidukitesse.

Jäätmeseaduse muutmise eesmärk ei ole kaasne olulist õiguslikku muudatust ega muud olulist mõju, kuna määruses 2023/1542 ette nähtud rakendusmeetmed on Eesti õiguses suures osas juba olemas.

Valdavalt tuleb kehtetuks tunnistada seni valdkonda reguleerivad sätted, kuna nende kehtima jäämine võib takistada määruse 2023/1542 vahetut õigusmõju.

1.2. Eelnõu ettevalmistaja

Eelnõu ja seletuskirja on koostanud Kliimaministeeriumi ringmajanduse osakonna nõunik Kelli Seppel (kelli.seppel@kliimaministeerium.ee), õigusekspertiisi on teinud Kliimaministeeriumi õigusosakonna nõunik Käthlin Oeselg (kathlin.oeselg@kliimaministeerium.ee) ning keeleteoimetaja oli Justiits- ja Digiministeeriumi õigusloome korralduse talituse keeleteoimetaja Aili Sandre (aili.sandre@justdigi.ee).

1.3. Märkused

Eelnõu on seotud Euroopa Liidu õiguse rakendamisega ja sellega tagatakse eelkõige kooskõla Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrusega 2023/1542.

Kuigi tegemist on otsekohalduva määrusega, sisaldab see nõudeid teatud riigisiseste mehhanismide loomiseks määruse terviklikuks rakendamiseks.

Seaduseelnõu väljatöötamiseks ei koostatud väljatöötamiskavatsust, kuna eelnõu puudutab ELi õiguse rakendamist.

Eelnõukohase seadusega muudetakse jäätmeseaduse redaktsiooni RT I, 31.12.2024, 6.

Eelnõu vastuvõtmiseks on vajalik Riigikogu poolthääle enamus.

2. Seaduse eesmärk

Eelnõukohase seaduse eesmärk on tagada määruse 2023/1542 rakendamine.

ELi määrus on tervikuna siduv ja vahetult kohaldatav kõigis liikmesriikides (Euroopa Liidu toimimise lepingu artikli 288 lõige 2). Euroopa Kohus on märkinud, et liikmesriigi poolt ELi määruse ülevõtmine selle sätete riigisisesse õigusesse ümberkirjutamise abil ei ole lubatav (vt EK 7. veebruari 1973. a otsus asjas C-39/72 komisjon vs Itaalia, p 17; 2. veebruari 1977. a otsus asjas C-50/76 Amsterdam Bulb BV vs Produktschap voor Siergewassen, p 7). Mõnel juhul võib olla määruse rakendamiseks vaja võtta vastu riigisiseseid õigusakte, et määrata kindlaks ELi õigust kohaldavad liikmesriigi institutsioonid, liikmesriigi õigusega sobivad sanktsioonid ELi määrusest tulenevate kohustuste täitmata jätmise eest jms. Sellisel juhul ei tohi ELi määrust rakendav liikmesriigi õigus olla ELi õigusega vastuolus ja riigisisese õigusakti sisu peab vastama ELi määruses sätestatud volitusnormi ulatusele (vt Riigikohtu halduskolleegiumi 5-23-2 11(15) 5. oktoobri 2006. a otsus asjas nr 3-3-1-33-06, punkt 15).¹

ELis peeti määruse 2023/1542 avalik konsultatsioon kahes voorus. Osana patareide ja akude säästvusnõudeid käsitleva seadusandliku algatuse ettevalmistamisest korraldas siseturu, tööstuse, ettevõtluse ja VKEd peadirektoraat (GROW) 2019. aasta juunist novembrini esimese konsultatsioonivooru. See koosnes avalikust konsultatsioonist, mille käigus saadi 180 vastust, ja kolmest avalikust sidusrühmade kohtumisest, kus käsitleti kahe teostatavusuuringu tulemusi.

Pärast poliitilist otsust asendada patarei- ja akudirektiiv ühe õigusaktiga ning lisada sellesse akude säästvusnõuded, mille kallal siseturu, tööstuse, ettevõtluse ja VKEd peadirektoraat oli töötanud alates 2018. aasta keskpaigast, peeti 2020. aasta veebruarist maini konsultatsioonide teine voor. Teine voor sisaldas järgmist:

- sihipärased intervjuud patareide ja akude väärtusahela, tarbijate ja keskkonnaühenduste esindajatega;
- ettevõtete (valmistajad, jäätmekäitlejad ja ringlussevõtjad) uuring;

¹ RK 5-23-2 p 67.

- teadusuuringute ja innovatsiooniprojektide (mida rahastatakse programmide „Horisont 2020“ ja LIFE kaudu) esindajate uuring;
- valdkondlikud kohtumised sidusrühmadega;
- kohtumine liikmesriikide eksperdirühmaga.

Määruse ettepaneku esialgne mõjuhinna² avaldati 28. mail 2020 ja tagasiside andmise tähtaeg lõppes 9. juulil 2020. Kokku saadi 103 vastust, mis suures osas toetasid sidusrühmade protsessi alguses (näiteks sidusrühmadega peetud sihipäraste konsultatsioonide käigus) esitatud seisukohti.

Üldiselt näitasid konsultatsioonid, et üldsus on tunnistanud vajadust regulatiivse algatuse järele, mis käsitleks integreeritud viisil kogu patareide ja akude väärtusahelat. Avalikes konsultatsioonides osalenud sidusrühmad tunnistasid üldiselt, et tehnoloogilised, majanduslikud ja sotsiaalsed muutused õigustavad patareisid ja akusid käsitleva uue õigusnormistiku loomist. Sidusrühmad nõustusid ka sellega, et olemasolevaid eeskirju tuleks paremini ühtlustada ning vaja on kogu patareide ja akude olelusringi käsitlevat ELi õigusakti, mis peaks sisaldama ühiseid ja rangemaid kestlikkuse nõudeid patareide ja akude, nende komponentide, patarei- ja akujäätmete ja ringlusse võetud materjalide kohta, et kehtestada selged ja ühised eeskirjad ELi ühtse turu toimimise tagamiseks.

Tööstusharu esindajate väljendatud peamised vajadused olid järgmised:

- stabiilsed õigusnormid, mis tagavad investeerimiskindluse;
- võrdsed tingimused, mis võimaldavad patareisid ja akusid säästvalt toota, ning
- ringlussevõtuturgude tõhus toimimine, et suurendada kvaliteetsete teiseste toorainete kättesaadavust.

Peamised mured, mida kodanikuühiskonna esindajad väljendasid, olid seotud vajadusega hankida tooraineid säästvalt ning kohaldada patareide ja akude väärtusahelas ringmajanduse põhimõtteid.

Eesti seisukohad algatuse „Euroopa parlamendi ja nõukogu määrus, mis käsitleb patareisid ja akusid ning patarei- ja akujäätmeid ning millega tunnistatakse kehtetuks direktiiv 2006/66/EÜ ja muudetakse määrust (EL) 2019/1020 (COM(2020) 798)“ kohta on seletuskirja lisas 2.

Kokkuvõtlikult toetas Eesti patareide ja akude määruse eelnõu üldisi eesmärgi, et edendada ringmajandusele üleminekut ning vähendada patareide keskkonna- ja sotsiaalmõju kogu olelusringi vältel; eesmärgi suurendada tekkinud kantavate patareide ja akude jäätmete kogumist 65%ni 2025. aastaks ja 70%ni 2030. aastaks, kuid leidis, et kogumismäära arvutusmetoodika koostamisel 2027. aastal tuleks lähtuda nende jäätmete kättesaadavusest kogumiseks või akude kestvusest.

Samuti toetas Eesti eelnõu ettepanekut suurendada ringlussevõtu sihtmäärasid ja materjalide taaskasutusse võtmise eesmärkide seadmist, leides, et ühtlasi peab olema tagatud oluliste patarei- ja akujäätmete voogude liikumine ELi ühisturul. Toetati ka teisese toorme kasutuselevõtu eesmärgi, samuti eesmärgi reguleerida tööstuslike patareide ja akude ning elektrisõidukiakude kasutusotstarbe muutmist ja nende taastamist. Need tegevused tuleb määrusega selgelt kindlaks määrata ja kehtestada üheselt mõistetavad nõuded. Eesti toetas lähenemisviisi, kus tootjad või nende nimel tegutsevad tootjavastutusorganisatsioonid peavad kehtestama kogumiskorra, mille on kinnitanud sõltumatu ekspert ja pädev ametiasutus. Nõuded sõltumatule eksperdile peaksid olema selgelt kindlaks määratud.

² [KOMISJONI ARUANNE EUROOPA PARLAMENDILE, NÕUKOGULE, EUROOPA MAJANDUS- JA SOTSIAALKOMITEELE NING REGIOONIDE KOMITEELE](#)

[Euroopa Parlamendi ja nõukogu 6. septembri 2006. aasta direktiivi 2006/66/EÜ \(mis käsitleb patareisid ja akusid ning patarei- ja akujäätmeid ning millega tunnistatakse kehtetuks direktiiv 91/157/EMÜ\) rakendamise ning selle keskkonnale ja siseturu toimimisele avalduva mõju kohta.](#)

Eesti toetas ettepanekus pakutud parameetrite kehtestamist kantavatele patareidele ja akudele, tööstuslikele akudele ja elektrisõidukiakudele. Kasutajad peavad saama teadlike ostuotsuste tegemiseks läbipaistvat, usaldusväärset ning selget teavet patareide ja akude kohta. Eesti toetas ka ettepanekut vähendada elektrisõidukiakude ja tööstuslike akude tootmise CO₂ jalajälge, kuna nende akude kasutamine suureneb.

Samuti toetas Eesti sisemise salvestusega tööstuslikke akusid ja üle 2 kWh mahutavusega elektrisõidukiakusid turule laskvatele ettevõtjatele tarneahelaga seotud hoolsuskohustuse kehtestamist, seejuures tuleks hinnata ka levinumaid sotsiaalseid ja keskkonnariske ning näha ette reageerimisstrateegia kahjulike mõjude ennetamiseks ja leevendamiseks. Toetati määruse eelnõu sotsiaalsete ja keskkonnariskide kategooriaid. Sotsiaalsete riskide kategooriad peaks sisaldama mõju ühiskondlikule elule, eelkõige inimõigustele, sealhulgas laste kaitsele ja soolisele võrdõiguslikkusele, samuti mõju inimeste tervisele ja ohutusele, töötervishoiule ja tööohutusele ning töötajate õigustele.

Lisaks leidis Eesti, et vajalikud delegeeritud ja rakendusaktid tuleb vastu võtta vähemalt 12 kuud enne kohustuste jõustumist, et jätta tootjatele mõistlik üleminekuaeg. Eestile on oluline, et määruse kergtranspordivahendite mõiste kataks ka elektritõukerattad. Leidsime, et komisjoni 2030. aastaks välja töötatav kergtranspordivahendite akude jäätmete kogumismäära arvutusmetoodika peaks võtma arvesse akude kestvust ja kättesaadavust.

Määruses 2023/1542 kasutusel olev patarei ja aku termin on riigisiseses süsteemis olemas, kuid termini määratlus on riigisiseses õiguses kitsam, mistõttu tuleb seda muuta.

Määrus 2023/1542 näeb liikmesriikidele ette kohustuse pädeva asutuse määramiseks, mis korraldab määrusega 2023/1542 kehtestatud nõuete rakendamist ja tagab selleks vajaliku menetlusraamistiku, eelkõige laiendatud tootjavastutuse süsteemidega seotud lubade andmiseks ning haldamiseks. Samuti peavad liikmesriigid tagama tootjate ja tootjavastutusega tegelevate organisatsioonide registreerimise ja liikmesriigi õigusega sobivate sanktsioonide vastuvõtmise määrusest 2023/1542 tulenevate kohustuste täitmata jätmise eest.

Määruse 2023/1542 rakendamiseks tuleb liikmesriigil:

- määrata üks või mitu pädevat asutust, kes teevad järelevalvet tootjate ja tootjavastutusorganisatsioonide üle ning patarei- ja akujäätmete nõuetekohase käitlemise üle. Kehtiva õiguse kohaselt teeb järelevalvet tootjate ühenduste tegevuse ning patarei- ja akujäätmete käitlemise üle Keskkonnaamet ning andmete esitamise üle Keskkonnaagentuur;
- luua tootjate register, mille eesmärk on jälgida tootjate vastavust määruse VIII peatüki nõuetele.

Eestis on kasutusel toimiv probleemtooteregister, mille kaudu esitavad tootjad andmeid turule lastud probleemtoodete kohta ning tootjate ühendused andmeid kogutud ja käideldud probleemtoodete koguste kohta. Selle vastavusse viimiseks määrusest 2023/1542 tulenevate täiendatud nõuetega esitatakse lisaks jäätmeseaduse muutmise eelnõule Vabariigi Valitsusele ka Vabariigi Valitsuse määruse „Probleemtooteregistri põhimäärus“ muutmise eelnõu;

- tagada tõhus järelevalve laiendatud tootjavastutuse nõuete täitmise ning selle üle, et tootjavastutusorganisatsioonid täidaksid oma kohustusi koordineeritult;
- lisada oma meetmetesse loamenetluse üksikasjad tootjate ja tootjavastutusorganisatsioonide registreeringutaotluse või loamenetluse kohta.

3. Eelnõu sisu ja võrdlev analüüs

Jäätmeseaduses olulisi sisulisi muudatusi seoses määruses 2023/1542 ette nähtud rakendusmeetmetega tegema ei pea, kuna Eesti õiguses on meetmed suures osas juba olemas.

Kehtetuks tuleb tunnistada mõningad valdkonda reguleerivad sätted, kuna nende kehtima jäämine võib takistada määruse 2023/1542 vahetut õigusmõju.

Eelnõu koosneb kahest paragrahvist. Paragrahv 1 sisaldab eelnõuga tehtavaid muudatusi ja paragrahvis 2 on sätestatud õigusakti jõustumisaeg.

Paragrahv 1 sätestab jäätmeseaduses tehtavad muudatused.

Punktiga 1 tunnistatakse alates 18. veebruarist 2027. a kehtetuks jäätmeseaduse § 24¹, millega seatakse patareisid ja akusid sisaldavate elektri- ja elektroonikaseadmete valmistajale kohustus kavandada seadmed selliselt, et neis sisalduvad patareid ja akud oleksid hõlpsasti eemaldatavad. Patareide ja akude eemaldatavuse nõuded tulevad edaspidi määruse 2023/1542 artiklist 11, mida kohaldatakse alates 2027. a 18. veebruarist. Määruse artikkel 11 lisab ning täpsustab võrreldes jäätmeseadusega kantavate patareide ja akude ning kergtranspordivahendite akude valmistajale ja turule laskjale patareide ja akude eemaldatavuse ja asendatavuse nõudeid. Artikkel 11 nõuab, et „iga füüsiline või juriidiline isik, kes laseb turule tooteid, millesse on paigaldatud kantav patarei või aku, peab tagama, et selline patarei või aku on toote kasutusea jooksul lõppkasutaja poolt igal ajal kergesti eemaldatav ja asendatav. Seda kohustust kohaldatakse üksnes patareide või akude kui terviku suhtes, mitte üksikute elementide või muude nendesse patareidesse või akudesse kuuluvate osade suhtes“. Samuti sätestatakse, millised on erandid, mille puhul võib kavandada tooteid selliselt, et aku või patarei saaks eemaldada vaid sõltumatud eksperdid. Selliste toodete hulka kuuluvad näiteks professionaalsed pildidiagnostika ja kiiritusravi seadmed ning *in vitro* diagnostikameditsiiniseadmed. Samuti seadmed, mis on ette nähtud töötama püsivalt märjas keskkonnas ning mida võib pesta või loputada. Artikliga 11 seatakse tootjale kohustus tagada, et seadmetesse paigaldatavatele kantavatele patareidele ja akudele oleks viis aastat pärast seadme viimase mudeli turulelaskmist mõistliku ja mittediskrimineeriva hinnaga saadaval varuosadena kasutatavad kantavad patareid ja akud.

Punktiga 2 muudetakse jäätmeseaduse § 25 lõikes 3 selgitatud patarei ja aku mõistet, viidates määruse 2023/1542 artikli 3 lõikele 1, mille kohaselt on patarei või aku seade, mis annab keemilise energia muundamisest vahetult saadavat elektrienergiat, mis on sisemise või välise salvestusega ja mis koosneb ühest või mitmest mittelaetavast või laetavast elemendist, moodulist või nende pakist, ning sisaldab patareid või akut, mis on korduskasutamiseks ette valmistatud, kasutusotstarbe muutmiseks ette valmistatud või mille kasutusotstarvet on muudetud või mis on taastatud.

Määruse 2023/1542 põhjenduspunkt 11 sedastab, et määrust tuleks kohaldada kõigi liidus turule lastud või kasutusele võetud patareide ja akude kategooriate suhtes, olenemata sellest, kas need on toodetud liidus või imporditud. Seda tuleks kohaldada olenemata sellest, kas patarei või aku on paigaldatud seadmesse, kergtranspordivahendisse või muudesse sõidukitesse või on muul moel tootele lisatud, või kas patarei või aku on liidus iseseisvalt turule lastud või kasutusele võetud. Määrust 2023/1542 tuleks kohaldada olenemata sellest, kas patarei või aku on kavandatud spetsiaalselt toote jaoks või on see üldkasutatav, ning olenemata sellest, kas see on tootesse paigaldatud või tarnitakse see koos tootega, milles kasutamiseks see on ette nähtud, või sellest eraldi. Turule laskmine loetakse toimunuks siis, kui patarei või aku on tehtud liidu turul esimest korda kättesaadavaks ning valmistaja või importija tarnib seda äritegevuse käigus kas tasu eest või tasuta turustamise, tarbimise või kasutamise eesmärgil. Seega ei pea nendele nõuetele vastama patareid või akud, mille turustajad, sealhulgas jaemüüjad, hulgimüüjad ja valmistajate müügiüksused on ladustanud liidus enne kõnealuse määruse asjakohaste nõuete kohaldamise kuupäeva.

Punktiga 3 muudetakse § 25¹ lõiget 6. Nende tootjate hulka, kes on kohustatud sõlmima kirjaliku lepingu tootjate ühendusega probleemtoodetest tekkinud jäätmete kogumise, taaskasutamise või kõrvaldamise korraldamiseks, kuuluvad edaspidi ka need, kes toodavad patareisid ja akusid, välja arvatud mootorsõidukitesse paigaldatud süüte- valgustus- ja käivitusakusid. Kehtiva sätte järgi on tootjate ühendusega kohustatud liituma vaid kantavate patareide ja akude tootjad. Kergtranspordivahendite, mootor- ja elektrisõidukiakude ning tööstuslike akude tootjatele see kohustus ei laienunud. Seetõttu on tekkinud olukord, kus kergtranspordivahendite akud ning tööstuslikud akud kestavad, kui kestab neid turule lasknud ettevõtete tegevus. See tähendab, et jäätmeteks muutumise korral ei ole tootjal võimalik oma tootest tekkinud jäätmeid kokku koguda ning taaskasutusse suunata, kuna ta on tegevuse lõpetanud. Tootjate ühendused koguvad tootjatelt jäätmekäitlustasu ettevõtja turule lastud toodete koguse põhjal. Tootjate ühendused on stabiilsemad kui üksikettevõtjad ning neil on kehtivad lepingud jäätmekäitlejatega, et tagada, et kõik kogutud jäätmed saaksid nõuetekohaselt käideldud. Patareide ja akude tootjad on kohustatud korraldama teabekampaaniaid, et teavitada tarbijaid patareide ja akudega seotud keskkonnohtudest ning patarei- ja akujäätmete korrektsest käitlemisest. Samuti peavad tootjad tagama ja tasuma iga viie aasta järel sortimisuuringu, et saada andmeid segaolme- ja elektroonikajäätmete hulka sattunud patarei- ja akujäätmete koguste kohta. Sortimisuuringu korraldaja on riik, korraldades iga viie aasta järel sortimisuuringu tellimiseks riigihanke ning koostades uuringu lähteülesande. Uuringu korraldamise kulud jagatakse riigi ja tootjate vahel proportsionaalselt uuringu tulemustega. Sellised nõuded on tootja individuaalse vastutuse korral ebaproportsionaalselt kulukad ning teabekampaaniate mõju väiksem kui tootjate ühenduse korraldatud suuremamahulistel kampaaniatel. Soomes on kõik probleemtoodete tootjad kohustatud liituma tootjate ühendusega. Nende kogemuste põhjal võib väita, et selline süsteem on laiendatud tootjavastutuse vaatest tõhusam, kui on tootjate individuaalne vastutus. Mootorsõidukiakude puhul jääb tootjatele endiselt võimalus laiendada tootjavastutuse nõuete individuaalseks täitmiseks. Mootorsõidukites kasutatavad käivitus-, valgustus- või süüteakud on peamiselt pliiakud, millel on ka jäätmetena positiivne väärtus ning mille kogumise ja käitlemisega ei ole Eestis probleeme olnud. Selliseid akusid kogutakse ja käideldakse nii edukalt, et plii ringlussevõtumäär küündib erinevatel aastatel 90–100%-ni.

Punktiga 4 muudetakse § 26¹ lõiget 1, täiendades selle teksti probleemtooteregistri eesmärkide selgitusega. Probleemtooteregistri eesmärk on tagada, et riigis oleks keskselt kogutud andmed kõigi probleemtooteid turule laskvate isikute kohta ning kõigi turule jõudvate probleemtoodete koguse kohta. Probleemtooteregistrisse kogutakse ka andmeid jäätmetena kogutud ja käideldud probleemtoodete kohta ning kogutud andmeid kasutatakse Euroopa Komisjonile jäätmete kohta teabe esitamiseks.

Punktiga 5 täiendatakse § 26¹ lõikega 1⁵, määraes Kliimaministeeriumi seaduse tasandil probleemtooteregistri vastutavaks töötlejaks.

Punktiga 6 muudetakse § 26¹ lõiget 2, jättes volitusnormist välja viite andmekogu asutamisele, kuna andmekogu on juba seaduse alusel asutatud, ning täpsustades probleemtooteregistri põhimäärusega sätestatavad andmed ja korrad. Muudatus on vajalik, et seaduse tasandil oleks reguleeritud Vabariigi Valitsuse määrusega sätestatavad andmed.

Punktiga 7 täiendatakse § 26¹ lõigetega 2¹ ja 2², sätestades seaduse tasandil probleemtooteregistri õiguse töödelda isiku üldandmeid ning andmete säilitamise tähtajad.

Probleemtooteregistris töödeldakse järgmisi isikuandmeid:

- isiku tuvastamiseks vajalikud andmed, nagu ees- ja perekonnanimi ning isikukood;
- isiku kontaktandmed, nagu aadress, telefoninumber ja e-posti aadress;

Isikuandmete töötlemine on vajalik, et kinnitada andmete esitaja õigust ettevõtte esindamiseks. Probleemtooteregistrisse esitatavaid andmeid turule lastud, kogutud ja käideldud probleemtoodete kohta säilitatakse tähtajatult. Neid andmeid kasutatakse riikliku jäätmepoliitika ning ringmajanduse meetmete kujundamiseks. Kui ettevõtte, mis on registrile andmeid esitanud, tegevuse lõpetab, arhiveeritakse tema andmed, kuid tema esitatud aruanded säilitatakse. Kogutud andmeid kasutatakse riikliku statistika koostamiseks ja Euroopa Komisjonile teabe esitamiseks.

Andmekogu logide säilitamise kord on sätestatud probleemtooteregistri põhimääruses. Logisid säilitatakse seitse aastat, pärast seda need kustutatakse.

Punktiga 8 täiendatakse § 26 lõikega 3¹, lisades seadusesse viite otsekohalduvale määrusele 2023/1542 ja selgitades, et patareidest ja akudest tekkinud jäätmete kogumise, tootjale tagastamise ning taaskasutamise ja kõrvaldamise nõuded ning patarei- ja akujäätmete kogumise ja taaskasutamise sihtmäärad on sätestatud ELi määruse 2023/1542 VIII peatükis.

Punktiga 9 muudetakse § 26⁵ pealkirja, jättes välja tekstiosa „ja kasutatud patareide ning akude“. Paragrahv reguleerib edaspidi vaid elektroonikaromude käitluskulude kohta esitatavat infot. Nõudmised patareide ja akude kasutajatele esitatavate käitluskulude kohta tulevad otse määruse 2023/1542 artikli 74 lõikest 5.

Punktiga 10 tunnistatakse kehtetuks § 26⁵ lõige 2, milles on sätestatud, et tootjad ei või näidata patareide või akude müügil jäätmekäitluskulusid eraldi patarei või aku hinna osana. Määruse 2023/1542 artikli 74 lõike 5 kohaselt tuleb lõppkasutajale uue patarei või aku müügikohas näidata eraldi tootja kaetavaid kulusid patarei- ja akujäätmete liigiti kogumisest ning nende transpordi ja töötlemise korral, samuti kogutud segaolmejäätmete koostise uuringu korraldamise, patarei- ja akujäätmete vältimise ja käitlemise kohta teabe esitamise ning andmete kogumise ja pädevatele asutustele esitamise korral. Tootjad või tootjate ühendused peavad koos patareide ja akude turustajatega koostöös töötama välja ühtse lahenduse, kuidas loetletud kulusid tarbijale nähtavaks teha. Selleks võib paigutada patareide ja akude müügikohta infotahvli tootja või tootjate ühenduse eelmisel kalendriaastal tehtud kulutustega või lisada infotahvli viite tootja või tootjate ühenduse veebilehele, millelt kasutaja andmed hõlpsasti üles leiab.

Punktiga 11 tunnistatakse kehtetuks § 26⁶, mille kohaselt võib mootorsõidukites ja tööstuses kasutatavate patareide ja akude tootja kasutatud patareide ja akude tasuta vastuvõtmise asemel sõlmida juriidilisest või füüsilisest isikust ettevõtjast kasutajaga ka muu kokkuleppe akudest ja patareidest tekkinud jäätmete käitlemise kulude katmise kohta. Määruse 2023/1542 artikli 61 kohaselt on kõik mootorsõidukiakude, tööstuslike patareide ja akude ning elektrisõidukiakude tootjad või tootjavastutusorganisatsioonid kohustatud tasuta tagasi võtma kõik selliste patareide ja akude jäätmed, mis kuuluvad vastavasse kategooriasse, mille nad on turul esmakordselt kättesaadavaks teinud, olenemata nende olemusest, keemilisest koostisest, seisukorrast, tootemargist või päritolust. Samuti tagama nende liigiti kogumise, kohustamata lõppkasutajat ostma uut patareid või akut ning tingimusest, et patarei või aku peab olema ostetud neilt, ning tagama, et kõnealuste patareide ja akude jäätmed kogutakse eraldi. Määrus ei näe ette erandit muuks kulude katmise lahenduseks. Tootja on kohustatud enda turule lastud kategooria patareide või akude jäätmed tasuta vastu võtma lõppkasutajatelt või tagasivõtu- ja kogumissüsteemidelt, mille nad on rajanud koostöös turustajatega, elektri- ja elektroonikaseadmete jäätmete ja romusõidukite töötlemiskohtadega, ametiasutustega ning ettevõtjatega, kes tegelevad mootorsõidukiakude, tööstuslike patareide ja akude ning elektrisõidukiakude taastamise või kasutusotstarbe muutmisega.

Punktiga 12 jäetakse § 26⁷ pealkirjast välja tekstiosa „ning patareidest ja akudest“.

Paragrahv reguleerib edaspidi vaid elektri- ja elektroonikaseadmetest tekkinud jäätmete tagasivõtmise kohustust tootja ja turustaja müügikohas. Patareide ja akude tootjate ja turustajate tekkinud jäätmete müügikohas vastuvõtmise kohustused tulenevad otse määruse 2023/1542 artiklist 62, millega seatakse tagasivõtmise kohustused ka tarnimisega müügi ehk kaugmüügi teel ostetud seadmete turustajatele.

Punktiga 13 tunnistatakse kehtetuks § 26⁷ lõiked 3 ja 4, millest esimene kohustab patarei ja aku turustajat oma müügikohas tasuta tagasi võtma turustatava patarei või akuga sama liiki patareist või akust tekkinud jäätmed ning teine patarei või aku tootjat varustama turustajat patarei- või akujäätmete kogumiseks vajaliku kogumismahutiga. Alates 2025. a 18. augustist tulevad nõuded turustajatele müügikohas patarei- ja akujäätmete tasuta vastuvõtmiseks ja kogumismahutitega varustamise kohta otse määruse EL/2023/1542 artiklist 62.

Punktiga 14 täiendatakse § 26⁸ viitega määrusele 2023/1542, selgitades, et patarei ja aku kasutajale kättesaadavaks tehtava teabe loetelu on esitatud määruse III peatüki artiklis 14, milles sätestatakse nõuded patarei või aku ostnud kasutajale, jäätmekäitlejale või kolmandale isikule esitatava teabe kohta, mis esitatakse akude seisukorra ja eeldatava kasutusea kohta, ning VIII peatüki artiklis 74, milles esitatakse nõuded teabele, mis esitatakse patarei- ja akujäätmete vältimise ja käitlemise kohta.

Punktiga 15 tunnistatakse kehtetuks § 26⁸ lõike 9 punktid 2 ja 3, mille kohaselt on üleriigilise teabekampaania korraldamisest vabastatud patarei ja aku tootjad, kes lasevad turule üksnes tööstuslikuks või professionaalseks kasutamiseks patareisid või akusid, mida kasutatakse mis tahes tüüpi elektrisõidukites, ning patarei ja aku tootjad, kes lasevad turule patareisid ja akusid üksnes koos mootorsõidukite või maastikusõidukitega. Määruse 2023/1542 artikli 74 kohaselt peavad kõigi patareide ja akude tootjad või tootjavastutusorganisatsioonid korraldama teadlikkuse suurendamise kampaaniaid ja pakkuma stiimuleid tarbijatele, et nad kõrvaldaksid patarei- ja akujäätmeid kasutuselt nõuetekohaselt. Määruse 2023/1542 kohaselt peaksid tootjad ja turustajad aktiivselt osalema lõppkasutajate teavitamises patarei- ja akujäätmete kohustuslikust liigiti kogumisest ja kogumissüsteemide kättesaadavusest. Samuti peaksid nad teavitama lõppkasutajaid sellest, kui oluline on lõppkasutajate tegevus patarei- ja akujäätmete optimaalse käitlemise tagamisel keskkonna seisukohast. Tootjad ja turustajad peaksid kasutama ajakohastatud infotehnoloogiat, et edastada teavet kõigile lõppkasutajatele ning andma aru patareide ja akude kohta. Teave tuleks esitada kas klassikaliste vahendite, näiteks välireklaami, plakati- ja sotsiaalmeediakampaaniate kaudu, või uuenduslikumate vahendite abil, näiteks elektrooniline juurdepääs veebisaitidele patareile või akule kinnitatud ruutkoodi abil. Teabekampaaniate eesmärk on tagada tarbijate teadlikkus patarei- ja akujäätmete liigiti kogumise nõuetest ning vältida patarei- ja akujäätmete sattumine ebaseaduslike jäätmekäitlejate valdusesse.

Punktiga 16 tunnistatakse kehtetuks § 27 lõike 1 punkt 2, mille kohaselt on Euroopa Majanduspiirkonnas keelatud turule lasta elavhõbedat või kaadmiumi sisaldavaid patareisid ja akusid. Muutuse eesmärk on võimaldada kaadmiumi kasutamist sõidukites, mille suhtes kohaldatakse Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiivi 2000/53/EÜ (9) II lisa kohast erandit. Määruse 2023/1542 kohaselt on lubatud turule lasta kantavaid patareisid ja akusid, mis sisaldavad kaadmiumi kuni 0,002% massist. Patareid ja akud, olenemata sellest, kas need on seadmetesse, kergtranspordivahenditesse või muudesse sõidukitesse paigaldatud või mitte, ei tohi sisaldada elavhõbedat (väljendatuna metallilise elavhõbedana) üle 0,0005% massist. Elavhõbe ja kaadmium tuleb patarei- ja akujäätmete töötlemise käigus eraldada tuvastatavaks jäätmevooks ning stabiliseerida ja kõrvaldada ohutul viisil, nii et need ei saaks ohustada inimeste tervist ega keskkonda.

Patareid ja akud, mis sisaldavad kaadmiumi üle 0,002 %, peavad olema tähistatud kaadmiumi keemilise sümboliga Cd.

Punktiga 17 tunnistatakse kehtetuks § 29 lõike 4 punkt 8, millega antakse valdkonna eest vastutavale ministrile õigus anda välja määruseid kasutatud patareide ja akude käitlusnõuete kehtestamiseks. Kasutatud patareide ja akude käitlusnõuded sätestatakse alates 18.08.2025 määruse 2023/1542 artiklis 70 ja XII lisas.

Punktiga 18 täiendatakse § 119 lõikega 9², milles sätestatakse, et määruse 2023/1542 VIII peatükis käsitletud patarei- ja akujäätmete kogumise ja käitlemise üle teeb riiklikku järelevalvet Keskkonnaamet.

4. Eelnõu terminoloogia

Seaduseelnõu viitab määruse 2023/1542 kohastele patarei ja aku mõistetele, nende sisu on täpsemalt lahti kirjutatud seletuskirja 3. osa punktis 2, millega muudetakse seaduse § 25 lõiget 3.

5. Eelnõu vastavus Euroopa Liidu õigusele

Eelnõu tagab Eesti õiguse vastavuse määruse 2023/1542 eespool kirjeldatud sätetele. Liikmesriigid peavad jäätmeseadusega tagama nende sätete kohaldamise alates 18. augustist 2025.

6. Seaduse mõjud

Seadusel puudub oluline mõju riigi julgeolekule ja välissuhetele, regionaalarengule ning oluline sotsiaalne, sealhulgas demograafiline mõju. Kõik määruse 2023/1542 rakendamisega kaasnevad mõjud tulenevad otse määruse 2023/1542 nõuete täitmisest.

Kasvanud vajadus teadus-, arendus- ja innovatsioonitegevuseks esitab uued ning suured nõudmised töötajate teadmiste ja oskuste või vajaduse uute oskustega spetsialistide järele, suureneb vajadus töötajate täiend- ja ümberõppele, mis seab uued ootused nii tööhõivele kui ka nõuded haridussüsteemile. Patareide ja akude valmistamise uued lahendused tekitavad tööstussektoris suurema vajaduse spetsialistide järele. Määruse 2023/1542 meetmete rakendamisega kaasnevad lisanõuded võivad suurendada kulu tarbijatele. Tootjad peavad looma keskkonnasäästlikumaid ja sotsiaalselt vastutustundlikumaid tooteid, mis võivad olla kallimad, kui on praegu turul olevad tooted. Seega võivad kasvada ka leibkondade kulud, mis omakorda mõjutavad inimeste ostuvõimet. Samas ostetakse kvaliteetsemaid patareisid, mille eluiga on pikem ning pärast kasutusea lõppu on nendes ka väärtuslikumad materjalid, kui on praegustes mittelaetavates patareides.

Määrusega 2023/1542 kehtestatud ringlussevõtu eesmärkide saavutamiseks on oluline riikidevaheline koostöö. Euroopa Liidus peab olema võimalik korraldada mõistlik jäätmete liikumine. Veolubade saamiseks on Eestile tähtis üleeuroopaline takistusteta toimiv, võrdne ja liikmesriike arvestav skeem, mis eeldab head koostööd riikide vahel.

Määruse 2023/1542 mõju regionaalarengule on positiivne, kuna selle alusel täiendatakse kogu riiki hõlmavat patarei- ja akujäätmete kogumispunktide võrgustikku. See nõue tagab kõigi piirkondade jätkusuutliku arengu. Kui Eestis arendatakse liitium-ioonakude, elektrisõidukiakude, tööstuslike akude ja patareide jäätmete käitlustehas, edendab see ettevõtluskeskkonda, toetab investeringuid ning loob uusi töökohti.

Määruse vastuvõtmise korral vähenevad konkurentsimoonutused ja kaovad eelised Euroopa Liidu turul. Ühesugused reeglid ja haldusmenetlused liikmesriigiti tagavad ettevõtjatele ühesugused kogukulud. Sama kehtib ringlussevõtu kohta. Edaspidi on liikmesriikides nii ringlussevõtu tulemuslikkus kui ka selle arvutamise meetod sama. Samuti kõrvaldab määrus takistused patareide ja akude vabal liikumisel, kuna patarei- ja akujäätmete kogumisele, töötlemisele ja ringlussevõtule rakenduvad kõigis liikmesriikides ühesugused nõuded.

Eestis oli 2023. aastal 338 ettevõtet, kes lasid turule kantavaid patareisid ja akusid, kellest suurimad 23 registreeritud kantavate patareide ja akude maaletoojat lasevad patareisid ja akusid Eesti turule keskmiselt 15 t/a. Kantavate patareide ja akude suurimad turule laskjad on telefonide, arvutikaupade, valve- ja tulekahjusignalisatsiooni seadmete maaletoojad, kaubandusketid (näiteks Prisma, Selver, Maxima, Coop) ning elektri- ja elektroonikaseadmete maaletoojad. Eestis on registreeritud 16 mootorsõidukiakude maaletoojat, kes lasevad turule keskmiselt 96,8 t/a pliiakusid. Suuri tööstuslike patareide ja akude maaletoojaid on 14 ning nende keskmine turule lastud kogus aastas on 29,4 t. Tööstuslike akude maaletoojad on tööstusettevõtted, elektrisõidukite maaletoojad ning sideteenuse pakkujad. Probleemtooteregistri andmetel on end tööstuslike akude tootjana registreeringud 57 ettevõtet, kellest 41 on VKEd. Enamiku ettevõtete jaoks on akude maaletoomine teisejärguline tegevusala. Selliseid ettevõtteid, kelle põhitegevus on patareide ja akude maaletoomine, on 12. Need ettevõtted tegelevad peamiselt kantavate akude ja patareide turustamisega ehk on võrreldes teiste jaemüügiettevõtetega määruse 2023/1542 nõuete rakendamisest mõnevõrra rohkem mõjutatud. Samas on määrusest 2023/1542 tulenevad kantavate akude ja patareide muudatused väikese mõjuga. Eestis on juba toimiv kogumisvõrgustik ning kõigile kantavate patareide ja akude tootjatele on alates 2022. aasta 1. jaanuarist kehtinud kohustus sõlmida kirjalik leping tootjate ühendusega. Kantavate patareide ja akude tootjad ja tootjate ühendused peavad kogumise ja ringlussevõtu sihtarvude saavutamiseks peamiselt tõhustama teavitustööd.

Eesti seisukoht algatuse „Euroopa parlamendi ja nõukogu määrus, mis käsitleb patareisid ja akusid ning patarei- ja akujäätmeid ning millega tunnistatakse kehtetuks direktiiv 2006/66/EÜ ja muudetakse määrust (EL) 2019/1020 (COM(2020) 798)“ mõjude kohta on seletuskirja lisas.

Kavandatud muudatus 1: täpsustatud nõuded patareide ja akude märgistusele

Mõju ettevõtetele

Eestis patareide ja akude valmistajaid ei ole, mistõttu tootmise muudatus meid ei puuduta. Ettevõtted peavad tagama, et kõik Eestis turule lastud patareid ja akud, sealhulgas seadmetesse ja sõidukitesse paigaldatud patareid ja akud, oleksid nõuetekohaselt märgistatud selge teabega patarei või aku keemilise koostise, taaskasutamise- ja käitlemisvõimaluste kohta. Ettevõtted, mis täidavad täiendatud nõudeid, võivad saada konkurentsieelise. Selge ja arusaadav märgistus suurendab tarbijate usaldust, samuti teadlikkust toote keskkonnamõjudest, mis võib omakorda mõjutada müügitulemusi.

Maaletoojatele või turustajatele toovad rangemad märgistusnõuded kaasa toote nõuetele vastavuse kontrollimise. Tööstuslike akude ja elektrisõidukiakude maaletoojad peavad lisaks veenduma, et tootega oleks kaasas nõuetele vastav CO₂ jalajälje deklaratsioon. Samuti peab tööstuslikel akudel ja elektrisõidukiakudel olema akupass ja akuhaldussüsteem. Rangemad märgistusnõuded annavad jäätmekäitlejatele selgema teabe patarei- ja akujäätmete keemilise koostise kohta, lihtsustades nõnda nende ohutut käitlemist ja suurendes ringlusse võetava materjali kogust. Märgistusnõuete kontrollimine võib esialgu suurendada ettevõtete halduskoormust, kuid kuna nõuded kehtivad kogu Euroopa Liidus ühtemoodi, on tõenäoline, et ka akude ja patareide valmistajad kohandavad oma tootmisprotsesse nii, et Euroopa Liidu turule jõuavad vaid nõuetele vastavad tooted.

Mõju tarbijale

Rangemad märgistusnõuded annavad patarei ja aku kasutajatele paremad teadmised patarei ja aku keemilisest koostisest ja selle keskkonnamõjust. Samuti saavad tarbijad uute märgistusnõuete mõjul eelistada kestmataid tooteid.

Patareide ja akude tootmisele ja kogumisele seatavad rangemad nõuded võivad suurendada kulu tarbijatele. Tootjad peavad looma keskkonnasäästlikumaid ja sotsiaalselt vastutustundlikumaid tooteid, mis on eeldatavalt kallimad, kui on praegu turul olevad tooted. Seega võivad leibkondade kulud kasvada, mis omakorda mõjutab inimeste ostuvõimet. Samas jõuavad turule kvaliteetsemad patareid ja akud, mille eluiga on pikem ning milles on pärast kasutusea lõppu ka väärtuslikumad materjalid, kui on praegustes mittelaetavates patareides.

Mõju elu- ja looduskeskkonnale

Mõju elu- ja looduskeskkonnale on positiivne. Patareide ja akude rangemad märgistamisnõuded suurendavad tarbijate teadlikkust patareide ja akude keskkonnamõjust ning suunavad patarei- ja akujäätmeid tootjale tagastama. Selle tulemusena väheneb loodusesse jõudvate patarei- ja akujäätmete hulk ning suureneb ringlusse võetud materjalide kogus.

Kavandatud muudatus 2: suuremad sihtarvud patarei- ja akujäätmete kogumisele

Sihtühm: patareide ja akude tootjad

Määruse kohaselt peavad tootjad või nende nimel tegutsevad tootjavastutusorganisatsioonid ja liikmesriigid saavutama kantavate patareide ja akude jäätmete kogumise miinimumeesmärgid, mis on 63% 2027. aasta 31. detsembriks ning 73% 2030. aasta 31. detsembriks. Kehtiv iga-aastane kogumise miinimumeesmärk on 45%. Eesti kantavate patarei- ja akujäätmete kogumismäär 2018. aastal oli 29%. ELi keskmine kogumismäär on 47,5%. Kogumismäära suurendamine peaks vähendama kantavates patareides ja akudes sisalduvate ohtlike ainete kahjulikkust mõju keskkonnale ning soodustama patarei- ja akujäätmete nõuetekohast kõrvaldamist.

Lisaks senistele kantavate patareide ja akude kogumise sihtarvudele seatakse määrusega 2023/1542 sihtarvud ka kergtranspordivahendite akude kogumisele. Nende akude tootjad peavad saavutama vähemalt järgmised kogumise eesmärgid: 51% 2028. aasta 31. detsembriks ning 61% 2031. aasta 31. detsembriks. Kergtranspordivahendite akude kogumise üle ei ole seni eraldi arvestust peetud, kuna need akud on kuulunud kantavate patareide ja akude kategooriasse. Lisandunud sihtarvud peaksid kergtranspordivahendite tootjaid motiveerima tõhusat kogumisvõrgustikku looma, et ka kergtranspordivahendite akud saaksid pärast kasutusea lõppu seadmest või sõidukist nõuetekohaselt eemaldatud, eraldi kogutud ja käideldud. Kergtranspordivahendite tootjatele tähendab see kogumisvõrgustiku rajamise ja töö korraldamisega seotud kulude rahastamist. Probleemtooteregistri andmetel on Eestis ligi 40 ettevõtet, mis lasevad turule kergtranspordivahendeid. Paljud neist on elektroonikaseadmete turustajad, kelle tootevalikus on lisaks muudele seadmetele ka elektrilised tõukerattad. Kergtranspordivahendite akude tootjate kulud suurendab määruse 2023/1542 nõuete kohase kogumisvõrgustiku rajamine. Euroopa Komisjoni koostatud mõjuanalüüsi kohaselt võib eeldada, et kogumisvõrgustiku rajamine ja korraldamine on tootjate ja tootjavastutusorganisatsioonide jaoks kuluneutraalne, kuna akudest taaskasutusse suunatav materjal on positiivse väärtusega. Kogumisvõrgustiku rajamine ei suurenda ettevõtete halduskoormust, sest ka seni kehtinud nõuete kohaselt on tootjatel kohustus esitada enda turule lastud ja jäätmetena kokku kogutud akude kohta andmeid probleemtooteregistrile.

Kogumise sihtarvude suurendamise tõttu peavad tootjate ühendused laiendama kogumissüsteemi, mistõttu võivad suurened kulud tootjatele ning toodetele. Komisjoni tellitud mõjuhindangust selgub, et kantavate patareide ja akude kogumismäära suurendamise

maksumus on hinnanguliselt 1,09 eurot elaniku kohta aastas 65% kogumismäära puhul ning 1,43 eurot elaniku kohta aastas 70% kogumismäära puhul. Neid kulusid rahastatakse laiendatud tootjavastutuse mehhanismi kaudu, rakendades põhimõtet „saastaja maksab“. Kogumismäärade suurendamisel võivad tõusta ühekordsete patareide hinnad ning elektri- ja elektroonikaseadmete hinnad, mis sisaldavad sihtarvude suurendamisest mõjutatud patareisid ja akusid. Võttes arvesse kasvavat nõudlust patareides ja akudes sisalduvate kriitiliste toorainete järele, saavad tootjate ühendused muudatustega seotud kulud katta kogutud patarei- ja akujäätmete müügist ringlussevõtuga tegelevatele ettevõtetele. Kliimaministeeriumi tellitud ja Keskkonnaagentuuri tehtud kogumisvõrgustiku analüüsi³ põhjal võib järeldada, et kantavate patareide ja akude kogumisvõrgustik on Eestis juba piisava geograafilise katvusega – olemas on ligi 1700 kogumispunkti – ning tarbijatele lihtsalt kättesaadav ja mugav. Kogumismäärade suurendamiseks peavad tootjate ühendused tõhustama teavitustegevust, mis võib tootjate ühendustele kaasa tuua mõningase halduskoormuse ja rahaliste kulude suurenemise. Kuna eelnõu kohaselt laieneb kohustus liituda tootjate ühendusega ka elektrisõidukite, kergtranspordivahendite ja tööstuslike akude tootjatele, kandub ka halduskoormus tootjate ühendusele ja tootjate halduskoormust määruse 2023/1542 rakendamine oluliselt ei muuda.

Mõju elu- ja looduskeskkonnale

Mõju elu- ja looduskeskkonnale on positiivne. Määrusega kehtestatakse säästvus-, ohutus- ja märgistusnõuded, et võimaldada patareide ja akude turuleviimist ja kasutuselevõttu, ning patarei- ja akujäätmete kogumise, töötlemise ja ringlussevõtu nõuded. Ringmajanduse edendamiseks väheneb tooraine nõudlus ning vähendatakse keskkonnamõju. Lõpptarbija saab infot toote ohutuse ning kõrvaldamise kohta, millel on positiivne mõju tervisele ning keskkonnale. Positiivset mõju tugevdab ettepanekus sätestatud eeskirjade kehtestamine elektrisõidukiakude ja tööstuslike akude CO₂ jalajälje kohta, mis aitab vähendada CO₂ jalajälge toote kogu olelusringis. Positiivset mõju looduskeskkonnale avaldab samuti määruses sätestatud kohustus kasutada ringlusse võetud materjali tööstuslikes patareides ja akudes ning elektrisõiduki- ja mootorsõidukiakudes. Selle nõudega edendatakse patarei- ja akutööstuses ringmajandust ning vähendatakse tooraine nõudlust. Olulist positiivset mõju toob kaasa määruses kehtestatud punkt, et tootjad tagavad individuaalselt või tootjavastutusorganisatsiooni kaudu kõigi kantavate patareide ja akude jäätmete kogumise, olenemata nende liigist, tootemargist või päritolust. Selleks loovad nad lõppkasutaja jaoks tasuta kogumispunktide võrgustiku koostöös teiste asjaomaste ettevõtjatega. Kuna Eestis on võimalik käidelda ainult pliiakusid ning ülejäänud patareide ja akude käitlusvõimalus puudub, siis võib keskkonnale avalduda teatav negatiivne mõju riikidevahelisest jäätmeveost (transport). Kuid neid mõjusid on võimalik minimeerida parema planeerimisega ning ringmajanduse kaudu.

Kavandatud muudatus 3: ühtsed nõuded jäätmekäitlustehnoloogiatele

Ringlussevõtu tehnoloogiad on kapitalimahukad, kuid võimaldavad märkimisväärselt säästa esmase tooraine kasutust. Ringlussevõtjatel peab olema võimalik tegutseda ühtsete nõuete alusel, mida kohaldatakse kogu ELis kõigi ringlussevõtuga tegelevate ettevõtjate suhtes ühtemoodi. Kui ELi tasandil ei võeta meetmeid ühtlustatud eeskirjade kehtestamiseks, põhjustaks riiklikul tasandil sekkumine erinevusi ettevõtjatele kohaldatavates nõuetes. Seega on vaja kõiki liikmesriike hõlmavat ühtlustatud ja hästi toimivat ühtset turgu, kus kõigi patareide ja akude väärtusahelasse kuuluvate ettevõtjate suhtes kohaldatakse samu eeskirju. Määruses sätestatakse ringlussevõtu määrad (*recycling efficiency*) ja materjalide taaskasutusse võtmise määrad järgmiselt: alates 01.01.2025 – plii 75%, liitium 65%, muu 50%; alates 01.01.2030 – plii 80% ja liitium 70%. Ettepaneku eesmärk on toetada ringmajanduse arengut ja võimaldada materjalide ressursitõhusamat kasutamist. Teisese toormena tuleb kasutusse

³ [Patareide ja akude kogumisvõrgustiku analüüs | Keskkonnaportaal](#)

võtta alates 01.01.2026 koobalt, vask, nikkel ja plii – 90%, liitium 35%; alates 01.01.2030 koobalt, vask, nikkel, plii – 95%, liitium 70%.

Eestis käideldakse ainult pliiakusid, kõik ülejäänud patarei- ja akujäätmel viiakse käitlemiseks Eestist välja. Pliiakusid võeti 2018. aastal ringlusse 64,4% ning sellest oli plii ringlussevõtt 99%. Ülejäänud patarei- ja akujäätmel (kantavate patareide ja akude, kergtranspordivahendite akude, tööstuslike patareide ja akude ning elektrisõidukiakude jätmed) eksporditakse käitlemiseks teistesse ELi riikidesse. Ringlussevõtu määrade saavutamises Eestis tegutsevatele jätmekäitlejatele muudatusi ei tule, kuna pliiakude ringlussevõtt toimib ning säilib ülejäänud patarei- ja akude jätmete eksport. Küll aga peavad tootjate ühendused ning patarei- ja akude jätmete eelkäitlejad (sortimine, pakendamine) leidma efektiivsema võimaluse jätmete saatmiseks, nt koostöös naaberriikidega.

Ennustatakse, et akude nõudlus on 2030. aastaks kasvanud 14 korda võrreldes 2018. aastaga ning 2040. aastaks kasvab hinnanguliselt ringlussevõttu vajavate akude ja patareide jätmete hulk ligi 700 korda. Tuleb tulla toime muutustega majandussektorites, mille käigus võib mootorsõidukite akude hulk väheneda ning elektrisõidukiakude hulk kasvada. Pliiakude käitluse vähenemine võib tuua sektoris kaasa töökohtade arvu olulise vähendamise. Samas võiks kaaluda liitium-ioon akude, elektrisõidukiakude ja tööstuslike akude ja patareide käitluse võimaluse loomist Eestis, mis tooks kaasa uute töökohtade loomise ning lahendaks meie käitlejate ja tootjate transpordi ja ringlussevõtu sihtmäärade saavutamise probleemid.

Mõju elu- ja looduskeskkonnale

Mõju elu- ja looduskeskkonnale on positiivne. Kavandatud meetmed vähendavad patarei- ja akujätmete teket ning aitavad vältida nende jätmete keskkonda sattumist. Ringmajanduse edendamiseks väheneb tooraine nõudlus ning vähendatakse keskkonnamõju. Lõpptarbija saab infot toote ohutuse ning kõrvaldamise kohta, millel on positiivne mõju inimese tervisele ning keskkonnale. Positiivset mõju looduskeskkonnale avaldab ka määrukes sätetatud kohustus kasutada ringlusse võetud materjali tööstuslikes patareides ja akudes, elektrisõiduki- ja mootorsõidukiakudes. Selle nõudega edendatakse patarei- ja akutööstuses ringmajandust ning vähendatakse tooraine nõudlust. Kuna Eestis on võimalik käidelda ainult pliiakusid ning ülejäänud patareide ja akude käitlemiseks võimalus puudub, võib avalduda teatav negatiivne mõju keskkonnale riikidevahelisest jätmeveost. Kuid neid mõjusid on võimalik minimeerida parema planeerimise ja ringmajanduse kasutamisega.

Kavandatud muudatus 4: laiendatud tootjavastutuse tõhustamine

Laiendatud tootjavastutust ja tootjavastutusorganisatsioone käsitlev meede täpsustab peamiselt patarei- ja akudirektiivi praeguseid sätteid. Meetme eesmärk on tagada kõigi kategooriate patareide ja akude puhul võrdsed tingimused laiendatud tootjavastutuse süsteemidele. Määrus 2023/1542 annab liikmesriikidele õiguse nõuda kõigi kategooriate patareide ja akude tootjatelt tootjate ühendusega liitumist. Jätmeseadust täiendatakse sellekohase sättega: lisaks kantavate patareide ja akude tootjatele peavad kõik kergtranspordivahendite akude, elektrisõidukiakude ning tööstuslike patareide ja akude tootjad liituma tootjate ühendusega.

Mõju ettevõtetele

Muudatus mõjutab senist laiendatud tootjavastutuse süsteemi ja sellega võivad kaasna lisakulud suurema kogumisvõrgustiku loomisest. Kogumispunktide ja kogumiskorra laiendamine toob ajutiselt lisahalduskoormust peamiselt tootjate ühendusele, kuna edaspidi on kõigi akukategooriate, välja arvatud käivitus-, süüte- ja valgustusakud (mootorsõidukiakud), tootjatele tootjate ühendusega liitumine kohustuslik. Mõju tootjate ühendusele on lühiajaline ning efektiivse kogumisvõrgustiku abil on võimalik saavutada suuremaid kogumismäärasid. Kavandatud meetme eesmärk on tagada võrdsed tingimused laiendatud tootjavastutuse süsteemidele elektrisõidukiakude, kergtranspordivahendite akude, tööstuslike patareide ja

akude ning kantavate patareide ja akude puhul. Seni oli tootjate ühendusega liitumine kohustuslik vaid kantavate patareide ja akude tootjatele. Muudatuse mõjul peavad tootjate ühendusega liituma ka elektrisõidukiakude, tööstuslike akude ja kergtranspordivahendite akude tootjad. See toob kaasa ajutise halduskoormuse kasvu nii tootjatele kui ka tootjate ühendustele, kuid mõju on ajutine ning edaspidi ei pea seni individuaalselt vastutanud tootjad enam samas mahus andmeid esitama ega teabekampaaniate ning jäätmekäitluse korraldamisega tegelema. Ka seni on patarei- ja akutootjal olnud kohustus tagada oma turule lastud toodetest tekkinud jäätmete kogumine. Määrusega 2023/1542 täpsustatakse nõudeid kogumispunktide kohta, sätestades, et need peavad olema tarbijale võimalikult mugavad ja ligipääsetavad. Ka edaspidi on kõigi patareide ja akude maaletootjatel võimalik patarei- ja akujäätmeid koguda turustajate müügikohtades ja kohalike omavalitsuste jäätmejaamades, mistõttu ei suurene oluliselt kogumisvõrgustikuga seotud kulud. Kogutud patarei- ja akujäätmetel on positiivne väärtus, mis võimaldab tootjatel ja nende ühendustel kogumisvõrgustikuga seotud kulusid vähendada.

Mõju elu- ja looduskeskkonnale

Mõju elu- ja looduskeskkonnale on positiivne. Kavandatud meetmed aitavad vältida patareijäätmete keskkonda sattumist. Ringmajanduse edendamiseks väheneb tooraine nõudlus ning väheneb keskkonnamõju. Lõpptarbija saab infot toote ohutuse ning kõrvaldamise kohta, millel on positiivne mõju tervisele ja keskkonnale. Olulist positiivset mõju toob määruse säte, et tootjad tagavad individuaalselt või tootjavastutusorganisatsiooni kaudu kõigi kantavate patareide ja akude jäätmete kogumise, olenemata nende liigist, tootemargist või päritolust.

6. Seaduse rakendamisega seotud riigi ja kohaliku omavalitsuse tegevused, eeldatavad kulud ja tulud

Seaduse rakendamisega ei kaasne riigile ega kohalikele omavalitsustele märkimisväärsed kulusid ega eeldata sellest tulusid. Käsitlevates küsimustes on ainus teadaolev kulu seotud registri arendusega, mille eeldatav maksumus on ca 10 000 eurot. Probleemtooteregistri arenduse rahastamiseks kasutatakse riigieelarvelisi vahendeid, mis on Keskkonnaministeeriumi Infotehnoloogiakeskusele (KeMIT) eraldatud. Arendus valmima tähtaeg on 18.08.2025.

7. Rakendusaktid

Määruse 2023/1542 rakendamiseks tuleb muuta Vabariigi Valitsuse määrust nr 13 „Probleemtooteregistri põhimäärus“, keskkonnaministri määrust nr 57 „Probleemtoote kasutajale kättesaadavaks tehtava teabe loetelu ning teabe esitamise viisid ja kord“⁴ ning keskkonnaministri määrust nr 44 „Probleemtoodete kohta kehtestatud keeldude ja piirangute rakendamise tähtajad ning probleemtoodetes ohtlike ainete sisalduse piirnormid“⁴.

Määruse 2023/1542 rakendamiseks tuleb kehtetuks tunnistada keskkonnaministri määrus nr 64 „Patareide ja akude märgistamise viis ja kord“⁴ ning Vabariigi Valitsuse määrus nr 124 „Patareidest ja akudest tekkinud jäätmete kogumise, tootjale tagastamise ning taaskasutamise või kõrvaldamise nõuded ja kord ning sihtarvud ja sihtarvude saavutamise tähtajad“⁵, et vältida määruse nõuete kordamist.

Seoses eelnõu seadusena vastuvõtmisega muutub volitusnormi (JäätS § 29 lg 4 p 8) kehtetuks muutumise tulemusena kehtetuks keskkonnaministri määrus nr 5 „Kasutatud patareide ja akude käitlusnõuded“⁶.

Rakendusaktide kavandid on esitatud eelnõu lisas 1.

⁴ [Patareide ja akude märgistamise viis ja kord–Riigi Teataja](#)

⁵ [Patareidest ja akudest tekkinud jäätmete kogumise, tootjale tagastamise ning taaskasutamise või kõrvaldamise nõuded ja kord ning sihtarvud ja sihtarvude saavutamise tähtajad–Riigi Teataja](#)

⁶ [Kasutatud patareide ja akude käitlusnõuded–Riigi Teataja](#)

8. Seaduse jõustumine

Seadus jõustub 2025. aasta 18. augustil, mil tunnistatakse kehtetuks direktiiv 2006/66/EÜ ja kohaldub määruse 2023/1542 VIII peatükk, millega seatakse nõuded patareide ja akude laiendatud tootjavastutuse rakendamiseks.

Eelnõu § 1 punkt 3 jõustub 2026. aasta 1. jaanuaril, et anda patareide ja akude tootjatele aega teha ettevalmistusi tootjate ühendusega liitumiseks.

Eelnõu § 1 punkt 1 jõustub 2027. aasta 18. veebruaril, mil kohaldatakse määruse 2023/1542 artikli 11 nõudeid.

9. Eelnõu kooskõlastamine, huvirühmade kaasamine ja avalik konsultatsioon

9.1. Eelnõu saadeti 6. novembril 2024 kooskõlastamiseks eelnõude infosüsteemi kaudu Justiitsministeeriumile, Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumile ning ettepanekute tegemiseks Eesti Ringmajandusettevõtete Liidule, OÜ-le Eesti Elektroonikaromu, MTÜ-le Eesti Elektri- ja Elektroonikaseadmete Ringlus, MTÜ-le Autode Müügi- ja Teenindusettevõtete Eesti Liit, MTÜ-le ELV, Eesti Kaubandus- ja Tööstuskojale, MTÜ-le Eesti E-kaubanduse Liit, Eesti Taastuvenergia Kojale ja Eesti Kaupmeeste Liidule.

9.2. Majandus- ja Kommunikatsiooniministeerium kooskõlastas eelnõu märkusteta, Justiitsministeeriumilt, MTÜ-lt Eesti Elektri- ja Elektroonikaseadmete Ringlus ja OÜ-lt Eesti Elektroonikaromu laekunud tagasiside on esitatud eelnõule lisatud märkustega arvestamise tabelis.